

LİVANE KAZASI İLE İLGİLİ HUKUKİ TALEP VE DAVALAR (1800-1861)

LEGAL CLAIMS AND ACTIONS REGARDING THE LİVANE ACCIDENT IN THE 19TH CENTURY (1800-1861)

Zemzem YÜCETÜRK

Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Ana Bilim Dalı, zemzem_yuceturk@artvin.edu.tr

Öz

Livane kazası XIX. yüzyılda Erzurum ve Trabzon eyaletleri arasında bölünmüş, küçük bir idari birimdir. Çalışmada XIX. yüzyılın başından Padişah Abdülmecit'in tahttan ayrılmasına kadarki dönemde Livane kazasıyla ilgili talep ve davalar Osmanlı Arşivi'nden belgeler incelenerek ele alınmıştır. Talep ve davaların konusu idari değişiklik, eşkıyalık olayları, mali konular ve mimari yapılarla ilgilidir. Böylece söz konusu dönemde kaza halkının bu konulardaki sıkıntıları ve istekleri belirtilerek bu sıkıntı ve isteklere devlet tarafından nasıl çözümler getirildiği ortaya konulmaya çalışıldı. Çalışma sonucunda bahsi geçen kazada eşkıyalık olaylarının yaşandığı incelenen belgeler ışığında ortaya çıkmıştır. İncelemeler doğrultusunda kadın kaçırma, Livane kazası halkından bazılarının katilleri korumak için yerel yönetimlere karşı başkaldırarak eşkıyalarla birlikte hareket etmesi ve halkın bir takım eşkıyanın çevresinde birleşerek vergilerini ödememek için direnişe girmesi gibi olaylarda devletin bölgeye asker sevk etmek durumunda kaldığı ve asayişini sağladığı tespit edilmiştir. İncelenen belgeler doğrultusunda mali sıkıntılar ve talepler de kazanın bu konulardaki durumunu ortaya çıkarmıştır. Kaza halkının vergilere muhalefet etme sebepleriyle ekonomik durumları ve talepleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Mali alanda da devletin vergilerde indirim yaparak halka ödeme kolaylığı sağladığı da anlaşılmıştır. Yine mimari yapıların tamiri başlığı altında söz konusu halkın cami, çeşme, köprü ve tekye gibi mimari yapılara ne derece ihtiyaç duydukları ve bu yapıların tamiri hakkında istekleri de belgeler ışığında aydınlatılmıştır. Halkın kazaya cami, medrese, tekke gibi yapılar inşa edilmesi konusunda talepleri doğrultusunda da devletin söz konusu binaların inşa edilmesi için yerel idarecilerle irtibata geçtiği görülmüştür.

Abstract

Livane accident in the 19th century. It was a small administrative unit divided between Erzurum and Trabzon provinces in the century. In the study, the demands and lawsuits related to the Livane district from the beginning of the 19th century until the abdication of Sultan Abdülmecit were discussed by examining documents from the Ottoman Archives. The subjects of the demands and lawsuits are related to administrative changes, banditry incidents, financial issues and architectural structures. Thus, by stating the problems and wishes of the people of the district on these issues during the said period, it was tried to reveal how the state provided solutions to these problems and wishes. As a result of the study, it was revealed in the light of the documents examined that there were incidents of banditry in the mentioned accident. In line with the investigations, it has been determined that the state had to send soldiers to the region and ensure public order in cases such as kidnapping women, some of the people of the Livane district rebelling against the local governments and acting together with the bandits to protect the murderers, and the people uniting around some bandits and resisting to avoid paying their taxes. In line with the documents examined, financial difficulties and demands also revealed the situation of the accident in these matters. An attempt was made to determine the economic situation and demands of the people of the district due to their opposition to taxes. In the financial field, it has also been understood that the state provides ease of payment to the public by reducing taxes. Again, under the title of repair of architectural structures, the extent to which the people in question need architectural structures such as mosques, fountains, bridges and lodges and their requests for the repair of these structures are also clarified in the light of documents. In line with the demands of the people to build structures such as mosques, madrasahs and lodges in the district, it has been observed that the state contacted local administrators to build the buildings in question in the 19th century. It was a small administrative unit divided between Erzurum and Trabzon provinces in the century. In the study, requests for administrative changes regarding the Livane district from the beginning of the 19th century until the abdication of Sultan Abdülmecit were discussed by examining documents from the Ottoman Archives. The subjects of the demands and lawsuits are related to administrative changes, banditry incidents, financial issues and architectural structures. Thus, by stating the problems and wishes of the people of the district on these issues during the said period, it was tried to reveal how the state provided solutions to these problems and wishes. As a result of the study, it was revealed in the light of the documents examined that there were incidents of banditry in the mentioned accident. In line with the investigations, it has been determined that the state had to send soldiers to the region and ensure public order in cases such as kidnapping women, some of the people of the Livane district rebelling against the local governments and acting together with the bandits to protect the murderers, and the people uniting around some bandits and resisting to avoid paying their taxes. In line with the documents examined, financial difficulties and demands also revealed the situation of the accident in these matters. An attempt was made to determine the economic situation and demands of the people of the district due to their opposition to taxes. In the financial field, it has also been understood that the state provides ease of payment to the public by reducing taxes. Again, under the title of repair of architectural structures, the extent to which the people in question need architectural structures such as mosques, fountains, bridges and lodges and their requests for the repair of these structures are also clarified in the light of documents. In line with the demands of the people to build structures such as mosques, madrasahs and lodges in the district, it has been observed that the state contacted local administrators to build the buildings in question.

Makale Bilgisi

Türü: Araştırma makalesi
Gönderildiği tarih: 5 Ağustos 2023
Kabul edildiği tarih: 19 Nisan 2024
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2024

Article Info

Type: Research article
Date submitted: 5 August 2023
Date accepted: 19 April 2024
Date published: 25 June 2024

Anahtar Sözcükler

Livane Kazası; İdarî Değişiklik;
Eşkıyalık; Ekonomi; Mimari Yapılar

Keywords

Livane District; Administrative
Change; Banditry; Economy;
Architectural Buildings

DOI

10.33171/dtcjournal.2024.64.1.15

Giriş

Osmanlı Devleti kuruluş döneminde topraklarının genişlemesi nedeniyle ülke eyalet (beylerbeylik), sancak, kaza, nahiye ve köy şekilde idarî birimlere ayrılmıştır (Atay, 2022, s. 30). Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nde memleketin eyaletlere bölünmesine devam edilmiş olup, eyaletler, sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar da köyleri içine alan nahiyelere ayrılmıştır (Karal, 1999, s. 33). 1864 Nizamnamesi ile birlikte en büyük idari birim vilayetler olmuştur (Karal, 2003, s. 153). Livane XIX. yüzyılda kaza konumundadır (Yüçetürk, 2019, s. 261-263).¹ Çalışmada ele alınan konulardan biri Livane kazasında eşkıyalık ile ilgili talep ve davalardır. Osmanlı topraklarının genel olarak her yerinde (İlgürel, 1995, s. 466-467)², özelde de Livane kazasında tarihten beri eşkıyalık hareketleri görülmüştür.³ Osmanlı topraklarının da dahil olduğu Akdeniz'de eşkıyalık XIV. yüzyıldan itibaren başlamış, XVII. yüzyıla gelindiğinde de yoğunluk göstermiştir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da küçük çeteler halinde eşkıyalık olaylarına rastlanılmış, bu yüzyılın sonuna doğru siyasi ve ekonomik durumun bozulmasıyla yersiz ve yurtsuz kalan insan toplulukları eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Eşkıyalık hareketleri XIX. ve XX. yüzyılda Anadolu'da da görülmüştür (İlgürel, 1995, s. 467-468). Araştırmanın metoduna bakıldığı zaman; çalışmada XIX. yüzyılın başından Padişah Abdülmecit'in saltanatının sonuna kadarki dönemde Livane kazasının idarî taksimat değişikliğine dair talepler ele alındığı gibi Livane kazasındaki eşkıyalık olayları da incelenmiştir. Eşkıyalar bu dönemde Livane idarecileriyle birlikte hareket edip devlete isyan ettikleri gibi, (BOA, HAT. 1261-48811, 30 Ekim 1830), kız kaçırma (BOA, İ.DH. 189-10622, 14 Mart 1849) ve para gasp etme amaçlı olarak küçük çaplı eşkıyalık hareketleri de görülmüştür (BOA, MVL. 200-52, 28 Mart 1850). Diğer taraftan söz konusu dönemde Livane kazası halkının ekonomik talep ve davaları ile mimari yapıların tamiri konusundaki talepleri de çalışmada ele alınmıştır.

¹ Livane Artvin şehrinin Osmanlı dönemindeki adıydı (Umar, 1993, s. 520). Livane ismi o dönemde Çoruh vadisine verilen bir isim olup Yusufeli ve Artvin merkezi içine almaktaydı (Artvinli, 2013, s. 179-180). 20. yüzyılda Livane kazasının idarî taksimatı için bkz. (Şaşmaz, 2014).

² Zorla insanların mallarını gasp eden, bu amaç için insanları öldüren ve bu işi teşkilat haline getirenlere yol kesen anlamında harrabe veya kuttau't-tarik isimleri verilmiştir. Osmanlılarda bu tarz faaliyetlerde bulunanlara şâki veya bu kelimenin çoğulu olan eşkıya tabiri kullanılmıştır (İlgürel, 1995, s. 466-467). Eşkıya İslam ceza hukukunda had suçları arasındaki hırabe suçunun Türkçedeki karşılığıdır (Bardakoğlu, 1995, C. 11, s. 463).

³ BOA, HAT. 1261-48811, 30 Ekim 1830, BOA, MVL. 200-52, 28 Mart 1850, BOA, HAT. 1261-48811, 30 Ekim 1830; BOA, C. DH. 294-14688, 6-16 Kasım 1830.

1. LİVANE KAZASI'NIN İDARİ TAKSİMATIYLA İLGİLİ TALEPLER DOĞRULTUSUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Tarihi kaynaklarda Tao-Klarceti adıyla da anılan Artvin (Subaşı, 2019, s. 82), 1549'da Osmanlı egemenliğine geçmiştir (Taşkın, 2019, s. 168). Osmanlı Devleti dönemindeki adı Livane'dir (Taşkın, 2020a, s. 1). XIX. yüzyılda Livane-i Süfla ve Livane-i Ulya olarak ikiye ayrılmış olan Livane kazasının Vartan olarak da geçen Livane-i Süfla bölümü 1828'den 1878'e kadar Trabzon'a bağlı Batum sancağının kazasıydı. Maçahel'i de içine alan Livane-i Ulya bölümü ise bu tarihler arasında Erzurum'a bağlı Çıldır sancağının kazası olarak iki idari kısma ayrılmıştı (Sezen, 2017, s. 514). 1848 yılında Livane Kazası, Livane-i Balâ ve Livane-i Zir Vartana olarak iki kaza şeklinde idari olarak yeniden düzenlenmiş ve her ikisi de Çıldır sancağına bağlanmıştır (Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1264 Hicrî/1848, s. 207, 215). 1849'da Livane'nin Trabzon eyaletine bağlı kısmı da Erzurum vilayetine bağlanmıştır. 27 Mart 1849 Erzurum valisi Mehmet Hamdi'nin yazısında Livane kazasının Trabzon eyaletine bağlı Rize sancağına pek yakın olduğundan Çıldır sancağından ayrılıp Rize sancağına verilmesinin iyi olacağı belirtilmiştir (BOA, A.MKT. 231-18, 27 Mart 1849). 8 Ocak 1850 tarihli belgeye göre de Livane kazasına bağlı Heba ve Klaskür nahiyeleri üç dört yüz haneden ibaret olup Livane kazasının en sonunda bulunan Trabzon eyaletine bağlı Gönye kazasına yakındırlar. Bu nedenle söz konusu nahiyelerin Livane kazasıyla beraber buraya bağlanmasına dair Çıldır sancağı kaymakamı tarafından tahrirat gönderildiği bildirilerek gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, MVL. 231-2, 8 Ocak 1850). Belgeden de anlaşıldığı üzere Livane kazası Çıldır sancağına uzaktır. Bu nedenle kazanın Gönye sancağına bağlanması istenmiştir. Bu uzaklık nedeniyle de 1850 yılına gelindiğinde Çıldır sancağının merkezinin Livane kazasından Oltu kazasına alınması istenmiştir. 8 Nisan 1850 tarihli Çıldır kaymakamına gönderilen yazıya göre Livane kazası on üç kazası olan Çıldır sancağının en sonunda bulunmakta, söz konusu sancak diğer kazalara uzak olması nedeniyle işlerin görülmesinde zorluk çekilmektedir. Bu nedenle Oltu kazasının Çıldır sancağı merkezi yapılmasının uygun olacağı belirtilmiştir. İstek Meclis-i Vala'ya havale edilip gereğinin yapılmasına karar verilmiştir. Bu konudaki istek Çıldır kaymakamlığı tarafından da belirtilmiştir (BOA, A.MKT.UM. 36-12, 8 Nisan 1850; BOA, A.MKT.UM. 17-68, 8 Nisan 1850). Erzurum Valisi Şerif Mustafa Paşa'nın 26 Mart 1851 tarihli tahriratına göre de Çıldır sancağına bağlı Livane kazasının Lazistan sancağına ilhakı konusu adı geçen liva mutasarrıfı tarafından arz olunup, durum Meclis'i Vala'ya havale edilmiş ve kazanın Lazistan sancağına katılması uygun görülmüştür (BOA, MVL. 243-18, 26 Mart 1851). 1 Ağustos 1851 tarihli belgeye göre

Lazistan sancağına bağlı kazaların müdürleri, memurları ve meclis azaları ile halk Livane kazasının Lazistan sancağına bağlanmasını istemişlerdir. Gerekçe olarak da Erzurum eyaletine bağlı Çıldır sancağında Livane veya Artvin denilen kazanın karyelerinin çoğunun Lazistan sancağı kazalarından Arhavi, Hopa, Gönnye, Maçahel ve Acaralar kazalarına hudut olduğunu belirtmişlerdir. Livane kazası Çıldır sancağına kırk saat, Batum'a yirmi saat mesafede, adı geçen kazalara da on saat mesafededir. Livane kazasıyla adı geçen kazaların arası bir nehirden ibaret olup bazı yerlerin ise hiç mesafesi yoktur. Belgede Livane kazası Erzurum eyaletine bağlı olup bu kazanın Lazistan sancağına bağlanması talep edilmiştir (BOA, MVL. 241-35, 1 Ağustos 1851). 4 Mayıs 1852 tarihli belgeye göre de Livane kazasının Erzurum eyaletinden ayrılarak Lazistan sancağına bağlandığı belirtilmiştir (BOA, MVL. 246-61, 4 Mayıs 1852). Kars, Ardahan ile birlikte Artvin'in de içinde bulunduğu Batum Elviye-i Selase olarak isimlendirilmiştir (Atalay, s. 2017). Bölge 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda imzalanan Berlin Antlaşması ile Rus hakimiyetine girmiştir (Kılıç ve Taşkın, 2021, s. 257). Rusya tarafından işgal edildikten sonra üç il Tiflis merkezli Kafkasya Genel Valiliği'ne dahil olmuştur (Kutlu ve Taşkın, 2021, s. 34). Elviye-i Selase 27 Şubat 1921'de tekrar anavatana katılmıştır (Atalay, 2018, s. 542). 1956'da Çoruh Vilayeti adı, Artvin merkez, Şavşat, Yusufeli, Ardanuç, Borçka, Hopa ve Arhavi kazalarını ihtiva etmek üzere Artvin olarak kabul edildi (Taşkın, 2020b, s. 326).

2. LİVANE KAZASINDA EŞKIYALIK VE EŞKIYALIKLA İLGİLİ DAVALAR

Genel anlamda teknik olarak suç ahlak kurallarına, törelere, yasalara aykırı davranışlarda bulunmak demektir (Yüçetürk, S., 2022a, s. 259). Farklı ırk, din ve kültürleri bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti olumsuz fiillere sahne olmuştur (Yüçetürk, S., 2022b, s. 51). Yol kesme anlamına gelen hırâbe bir ya da daha fazla kişinin silah kuvveti ile şehirlerarası veya üç mezhebin de kabul ettiği üzere şehir içinde Müslüman zimmi fark etmeksizin saldırıda bulunması, malını gasp etmesi veya öldürmesidir (Ekinci, 2017, s. 350-351). İslâm ceza hukukunda suçlar ve cezalar had, kısas ve ta'zir olarak üçe ayrılmıştır. Had suçları içinde; zina, hırsızlık, yol kesme, iffete iftira, dinden dönme ve isyan, kısas suçları içinde; öldürme, yaralama ve sakat bırakma suçları yer almaktadır. Ta'zir ise bu ikisinin dışındaki bütün suçları içine almaktadır (Özay, 2019, s. 1-2). Yol kesici, şâki veya kat-ı tarik ismi de verilen bu kişilerin cezası sonuca göre değişmektedir. Eğer suçlu bir kişiyi öldürmeden ve mal çalmadan yakalanırsa dayak atılır ve tövbe edinceye veya ömür boyu hapse konurdu (Ekinci, 2017, s. 350-351). Sadece mal yağmalayanların sağ

elleri ile sol ayakları çapraz kesilir. Yalnızca adam öldürenler ise had cezası olarak ölüme mahkûm edilirdi (Avcı, 2004, s. 336). Hem cinayet hem de nisap miktarı mal alma durumunda asılarak idam edilir ve üç gün boyunca teşhir edilirdi. Kadın yol kesiciler asılmadan öldürülürdü. Eğer nisap miktarı mal alıp yaralama olursa el ve ayak kesilirdi (Ekinci, 2017, s. 351). Osmanlı uygulamasında eşkıya müddetsiz şekilde hapsedilirdi (Avcı, 2004, s. 336). Yakalanan eşkıya liderlerine ise mahkemede yargılanıp suçlu bulunmaları durumunda idam, kısas, sürgün, kalebend, cezîrebend, küreğe konma gibi çeşitli cezalar uygulanmıştır (İlgürel, 1995, s. 468). Sadece gasp hem haksız fiil hem de suç olarak kabul edilmiştir. Ancak hırsızlık suçunda bulunması gereken gizlilik unsuru eksik olduğu için had değil, ta'zir cezası gerektirir. Mağdur affetse bile kamuya karşı işlenmiş bir suç sayılarak yeryüzünden fesadı defetmek için gasıp hapis vb. cezalarla cezalandırılır. Osmanlı uygulamasında gasp suçuna kürek cezası da verilebilmiştir (Avcı, 2004, s. 234-235). 1840 Ceza Kanunname-i Hümayunu, bütün ceza kanunlarına benzer şekilde, adam öldürme, ırz ve namus aleyhine işlenen suçlar, mal aleyhine işlenen suçlar gibi bazı suçları tanımlayıp verilecek cezaları düzenlemiştir. Ancak sayılan suçlar zaten İslam hukukunun tanımladığı ve cezalandırdığı eylemlerdi (Candan, 2015, s. 75, 63-81). Kanunda şeriata atıf yapılan konular had ve kısas cezalarıdır (Akgündüz, 1986, s. 805). Bahsi geçen kanunnamede özellikle ta'zir suçlarının düzenlendiği görülmektedir. Bununla birlikte kasıtlı olarak adam öldürme ve yol kesme suçlarında da düzenleme yapılmıştır (Ekinci, 2017, s. 552). Kanuna göre fileen bir kişiyi veya birtakım kişileri karışıklık çıkarmaya veya isyana davet eden ve silah dağıtanların suçu katl ve idamdır. Bu kişiler siyaseten katledileceklerinden karar padişaha bildirildiğinde suçlunun katle bedel müebbeden küreğe konulması padişaha bırakılmıştır (Akgündüz, 1986, s. 812).⁴ 1840 Ceza Kanunu'na bakıldığı zaman yol kesme suçunu işleyenler bir insanı öldürmeyip hırsızlığa cesaret etmişlerse yedi sene müddetle kürek cezasına çarptırılacaktır. Birini öldürmüş olduğu tespit edilenlere on sene kürek cezası verilecek, suç kesinleşince de kısas uygulanacaktı (Gökçen, 1987, s. 138). 1851 tarihli Ceza Kanunu 1840 tarihli kanunla kıyaslandığında küçük değişiklikler yapıldığı anlaşılmaktadır. Kısas ve had suçlarına değinilip ta'zir

⁴ Bu hükümde 1851 Ceza Kanunu'nda değişiklik yapılmamıştır (Gökçen, 1987, s. 138). Padişahın bizzat yargılama yapması, devlet ve millet için zararlı gördüğü kişileri cezalandırabilmesi ve hatta öldürülmelerine dahi karar verebilmesi *ta'zir bi'l-katl* veya *siyaseten katl* olarak isimlendirilmektedir. Siyaseten katl uygulaması Osmanlı Devleti'nde sadece devlet adamlarının cezalandırılmasında kullanılmış ve Tanzimat Fermanı ile padişah bu yetkisinden vazgeçmiştir (Yurtseven ve Şahin, 2016, s. 184). Kişilerin soruşturması ve yargılanması yapıldıktan sonra bu ceza verilirdi. Ancak Osmanlı Devleti'nde padişahlar çeşitli kesimlerin etkisinde kalarak siyaseten katl emrini verdikleri gibi mutlak egemenlik anlayışından dolayı da soruşturmaya gerekli görmeden bu emri verebildikleri de söylenebilir (Katgı, 2013, s. 192).

suçlarında düzenleme yapılmıştır. (Ekinci, 2017, s. 553). Kanuna göre yol kesenler soyguna cesaret edip şayet adam öldürmemişlerse bunlara yedi sene kürek cezası verilecektir. Cinayet işleyenler ise idam edilecektir (Gökcen, 1987, s. 144). Had ve kısas suçlarından bahsedilmeyen 1858 Ceza Kanunnamesi'nde ise sadece ta'zir suçları üzerinde düzenleme yapılmıştır (Ekinci, 2017, s. 553). Kanunnamede suçlar cinâyet, cünha ve kabahat olarak üç kısma ayrılmıştır (Akgündüz, 2010, s. 59). Kanuna göre de halkı devlet aleyhine silahlı olarak isyan ettirmenin cezası idamdır. Her kim halkı diğerine karşı silahlandırarak gasp, tahrip, katl ve fesatlık çıkarırsa idam edilir. Bu fesatlıkları birtakım eşkiyayla çıkarırsa veya tasarlırsa eşkiya reisi idam edilir, diğerleri ise işlediği suça göre geçici veya ömür boyu küreğe konulur. Fiilen fesatlık çıkarmadan yakalananlar ömür boyu sürgüne yollanılır. Fesatlığın sözde kalması durumunda ele geçirilenlere geçici olarak kalebentlik cezası verilir. Fesatlık teklif edip teklif kabul edilmemişse teklifi yapana bir ila üç sene arasında hapis cezası verilir. Bir kişi bir memuriyeti veya devletçe bir sebebi olmadıkça askerın, bir şehrin kumandasını ele alırsa, memur olduğu asker kumandasını devletin emrinden sonra terk etmezse veya bu askeri dağıtmazsa idam edilir (Akgündüz, 1986, s. 842-844). Silahlı olarak dağlarda dolaşp yolcuların para ve eşyalarını alanlara suçlarının durumuna göre geçici veya ömür boyu kürek cezası verilir. Bu kişilerden daha önce cinayet işleyenlere, insanlara zulmedenlere ve devamlı olarak eşkiyalıkla meşgul olanlara idam cezası verilir. Eşkiya cemiyeti kuran, karışıklık çıkaranlara idarecilik yapan, bunlara yiyecek ve silah sağlayanlar kürek cezasına çarptırılır (Gökcen, 1987, s. 178-179). Osmanlı Devleti'nde genel olarak eski devlet görevlileri veya yüksek rütbeli askerî idareci olan eşkiya liderleri devletin zayıf anlarında ve özellikle de savaş zamanlarında zararlı faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Taşradaki devlet görevlilerinin de bazen eşkiyalığa teşebbüs ettiği, örneğin bir sancakbeyinin eşkiyayla birleştiği de görülmekteydi (İlgürel, 1995, s. 467). Döneme ait 1830 tarihli belgelerden de Livane mütesellimi Ali Bey'in 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşından faydalanarak bir eşkiyayla birleşip zararlı faaliyette bulunduğu anlaşılmaktadır. 30 Ağustos 1830 tarihli belgeye göre Çıldır sancağına bağlı Ardanuç ve Tavusker kazaları için Livane Bey'i Ali Bey Çıldır Mutasarrıfı Ahmet Paşa ile harp etmiştir (BOA, HAT. 1040-43065, 19 Eylül 1830; BOA, HAT. 1040-43065, 30 Ağustos 1830; BOA, HAT. 1040-43065, 20 Ekim 1830). 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşından sonra Tavusker kazasının yönetimini eline almak isteyen Ali Bey ile kaza halkı arasında da düşmanlık ortaya çıkmıştır. Rus ordusu 1828-1829 Osmanlı Rus savaşında, 8 Temmuz 1829 tarihinde General Paskevic kumandasında Ermenilerin gösterileriyle Erzurum'a girmiştir. Ruslar imzalanan Edirne Antlaşması'na göre 14

Eylül 1829'da şehri tekrar Osmanlı Devleti'ne bırakmışlardır. Şehir üç aylık Rus işgali sırasında büyük zarar görmüştür. (Küçük, 1995, s. 324). 20 Eylül 1830 tarihli belgeye göre Tavusker kazasından ulema ve halk İstanbul'a gönderdikleri yazıda Erzurum'u Ruslar işgal ettikten sonra Livane Beyi Ali Bey'in fırsattan istifade kazayı zabt ettiğini söyleyerek kazalarının mütesellimliğinin bundan sonra Livane beylerine verilmemesini talep etmişlerdir (BOA, HAT. 1337-52173, 20 Eylül 1830). 30 Ekim 1830 tarihli belgeye göre de Çıldır eyaletine bağlı Livane sancağında mütesellim bulunan Livaneli Ali Bey sefer sırasında Erzurum'a firar etmiş, fukaraya da zulmettiği için Sivas'a sürgünü düşünülmüştür. Ali Bey görevinden alındıktan sonra yerine Muhtar Süleyman Sani Bey mütesellim tayin edilmiştir. Ali Bey, Dursun adlı eşkıya ile bir miktar asker toplayıp tabyalar inşa ederek isyana kalkışmış, Ardanuç sancağında Çıldır Beylerbeyi Ahmet Paşa'nın üzerine etrafında topladığı üç binden fazla asi ile hücum etmiş ise de daha sonra kaçmıştır (BOA, HAT. 1261-48811, 30 Ekim 1830; BOA, C. DH. 294-14688, 6-16 Kasım 1830). Söz konusu belgeden de anlaşıldığına göre Ali Bey eşkiyayla birlikte hareket ederek devlete başkaldırmıştır. Ali Bey 1830 yılında görevinden alınmıştır (Yücetürk Z., 2022b, s. 122-123). Ali Bey'in devlete karşı işlediği suçlardan dolayı da bu suçlarının sonucu 1845 yılında sürgün edildiği anlaşılmaktadır (BOA, MVL. 20/39, 24 Ocak 1848).⁵

Çalışılan dönemdeki belgeler incelendiğinde 14 Mart 1849 tarihli belge de Livane kazasındaki eşkıyaların bulunduğunu göstermektedir. Eşkıyaların kadın kaçırma suçuna karıştıkları anlaşılmaktadır (BOA, İ.DH. 189-10622, 14 Mart 1849). Osmanlı Devleti'nde kadın ve kız kaçırana, uygulanması padişaha bırakılan ta'zir cezası verilmiştir. Söz konusu ceza had ve kısas cezası uygulanan suçların dışındaki suçlara verilirdi (Aydın, 1993, s. 479-480). Kadın ve kız kaçırana kürek cezasına da çarptırılmıştır (Avcı, 2004, s. 204). Kız kaçırma ile ilgili olarak 1840 tarihli Ceza Kanunnamesi'nde bir ceza yoktur. Osmanlı Devleti tarafından söz konusu suç işleyenlere hapis cezası verilmiş olmakla birlikte, cezanın uygulanmasında bölgeden bölgeye değişiklikler de görülmektedir (Temel, 2019, s. 33). 14 Mart 1849 tarihinde Mehmet adlı kişinin İstanbul'a gönderdiği arzuhale göre Erzurum eyaletine bağlı Livane kazası köylerinden ve Beşavul karyesi mütemekkinlerinden El-Hac Salih Ağa'yı adı geçen kaza köylerinden Klaskür karyesi ahalisinden Ali Efendi haksız yere telef ve idam etmiştir. Ayrıca Mehmet'in kız kardeşi Ayşe'yi başka biriyle evli olduğu halde elli altmış nefer eşkiyayla evlerini basarak zorla alıp gitmiştir. Arzuhalde adı

⁵ Livane beyi olarak Ali Bey'in idaresi hakkında daha detaylı bilgi için ve 1845 yılında sürgün edilmesine dair bkz. (Yücetürk, Z., 2022b, s. 121-124).

geçen kazada ara sıra benzer olaylar yaşandığından durumun soruşturulması için eyalet müşiri ve hakimine emir gönderilmesi istenmiştir. 19 Haziran 1849 tarihli yazıda da gereğinin yapılması talep edilmiştir (BOA, İ.DH. 189-10622, 14 Mart 1849). Evli bir kadını kaçıran kişiye ne ceza verildiğine dair bilgi bulunmamaktadır. 25 Mayıs 1849 tarihli Erzurum eyaleti valisi Mehmet Hamdi de İstanbul'a gönderdiği yazısında durumdan bahsederek gereğinin yapılmasını istemiştir (BOA, A.MKT.UM. 8-19, 25 Mayıs 1849).

1849 tarihli belge ise Livane kazası halkından bazılarının katilleri korumak için yerel yönetimlere karşı başkaldırarak eşkıyalarla birlikte hareket ettiklerini göstermektedir. Bu durum bölgeye asker sevkini dahi gerektirmiştir. 22 Kasım 1849 tarihli İstanbul'a Anadolu Ordu-yı Hümayunu müşiri tarafından yazı gönderilmiştir. Adı geçen kazaya bağlı Deviskal köyünden Veli oğlu Molla Mehmet'in erkek kardeşi, Mustafa adlı kişinin katilidir. Molla Mehmet kardeşini korumak için Artvin kazasını basmak üzere bazı kişilerle İrsa köyüne gitmiştir. Heba ve Klaskür nahiyelerinin fesatlıklarını önlemek ve vergilerini tahsil etmek için adı geçen kaza müdürü Hasan Ağa Binbaşı Osman Ağa'nın yanına gitmiştir. Maiyetlerindeki askerle Heba iskelesine geldikleri zaman eşkıyalar kaçıp Molla Mehmet'in bulunduğu yere gelmişlerdir. Elebaşı Molla Mehmet ve söz konusu kişilerin silahlı saldırıda bulunacaklarının anlaşılması üzerine gerekli tedbirler alınarak Asakir-i Şahane Batum'da asayiş sağlanmıştır. Batum kaymakamı Galip Efendi Maçahel kazasında bulunan katilin yakalanması için iki bölük nizamiye askeri gönderilmesini talep etmişse de katilin yakalanmasının birkaç zaptiye ile mümkün olacağı düşünüldüğünden ancak yakalanamazsa o zaman asker gönderilmesinin uygun olacağı şeklinde cevap verilmiştir (BOA, MVL. 230-44, 22 Kasım 1849). Söz konusu olaydan Çürüksu tarafında nizamiye askeri binbaşı Osman Ağa, Erzurum valisi Hamdi Paşa, Çıldır sancağı kaymakamı ve Livane kazası meclisi de yazılarında bahsetmişlerdir. Çıldır Kaymakamı Ahmet Bican Paşa da 5 Aralık 1849 tarihli yazısında söz konusu olaydan bahsederek Çıldır sancağına bağlı Livane kazasında bulunan Heba ve Klaskür nahiyeleri halkının vergilerini ödemeyip, içlerinden bazılarının katil olaylarına giriştiklerini ve halkın ırz ve namuslarına göz diktiklerini belirtmiştir. Durumdan Anadolu Ordu-yı Hümayun müşiri ve Erzurum eyaleti valisi de haberdar edilmiştir. Erzurum valisi bahsi geçen molların yatıştırıldığını bildirmiş, bu tür olaylar birkaç gün sonra da yaşandığı için halk evlerine gidemediği gibi karışıklık çıkarıcılar da sancak çevresinden Mirhev kazasına gitmişlerdir. Fesatlık çıkarıcılar halk adı geçen kaza müdürü tarafından tutuklanmış ve içlerinden birkaç kişi Çıldır kaymakamına gönderilmiş olup Veli oğlu Molla Mehmet ise Erzurum'da tutuklanmıştır. Ayrıca

kazanın vergisini ödeyebilmesi için ödemeleri gereken vergiden yirmi altı bin kuruş indirim yapılmıştır. Yapılan bu indirim kaza halkının memnuniyetini sağlamıştır (BOA, MVL. 231-2, 5 Aralık 1849).

Eşkıyalık devlete karşı halkın çıkarlarını savunan bir hareket olarak da görülmüştür. Bu sebeple halk bu tür faaliyetleri kendilerine zarar verse de devlet görevlilerinin baskı ve zulümlerine karşı bir tepki olarak düşünmüştür (İlgürel, 1995, s. 467). 16 Mart 1850 tarihli Erzurum valisi Mehmet Hamdi'nin yazısına göre Livane kazasında Heba ve Klaskür nahiyeleri, Deviskalli Molla Mehmet adlı kişinin fesat ve kışkırtmasıyla vergilerini ödememişlerdir. Anadolu Ordu-yı Hümayun müşiri ile yapılan istişarede halkın birkaç yıldır bu tür olaylara karıştığı ve cemiyetler kurduğu ifade edilmiştir. Kaza müdürü Hasan Ağa'nın kötü idaresi nedeniyle görevinden alınıp bin beş yüz kuruş maaşının bu işi hakkıyla yapacak birine verilmesinin iyi olacağı belirtilmiştir. Söz konusu nahiyelerde asayişin sağlanması ve cinayet olayları da yaşandığından katillerin cezalandırılması için adı geçen kazaya o topraklar hakkında bilgili birinin seçilmesinin uygun olacağı ifade edilmiştir (BOA, MVL. 232-34, 16 Mart 1850). Görüldüğü üzere kaza halkı vergilerini ödememek için Molla Mehmet adlı eşkıyanın çevresinde birleşmiştir. 14 Nisan 1850 tarihli belgeye göre ise hapsedilenlerin hapisten kaçarak zararlı faaliyetlerine devam ettiği anlaşılmaktadır. Livane kazasında Sirya, Murgul, Heba ve Klaskür nahiyeleri halkından ve Erzurum'da hapis bulunan Molla Mahmut arkadaşlarıyla Artvin kasabasına gelip uygunsuz olaylara girişmişler ve adı geçen kaza azasının ev ve mallarını yakmışlardır. Söz konusu kişiler olay çıkarmayı sürdürdüklerinden cezalandırılmaları için Anadolu Ordu-yı Hümayun Müşiri ile haberleşildikten sonra durum Erzurum'da nizamiye askerine bildirilmiştir. Askeri birlikler Çıldır tarafına gittikten sonra da durumun liva kaymakamı ve ileri gelenlerle müzakeresi yapılmıştır. Belgeden anlaşıldığına göre bu türden karışıklıklar ve cinayet olayları bahsi geçen nahiyelerde beş on seneden beri vardır. Bu durum suçluların cezalandırılmamasından kaynaklanıp işlenen cinayetler kaza ve nahije halkına da kötü örnek olduğundan cinayet sayısı giderek artmıştır. Kazada halkın silahlı gezmesinden ve Laz ahalisinin silah taşımayı alışkanlık haline getirmesinden dolayı reyanın emniyeti bulunmamaktadır. Halkın kanun dışı harekette bulunmayacağına ve silah taşımayacağına dair kendilerinden senet alınarak, senedin mahkeme kaydıyla bir suretinin de İstanbul'a gönderilmesi yoluna gidilmiştir (BOA, MVL. 232-61, 14 Nisan 1850). 31 Temmuz 1850 Erzurum Valisi Mehmet Hamdi Efendi'nin yazısına göre ise Çıldır sancağına bağlı Livane kazasında bulunan bazı yerler ahalisinden fesatlık çıkararak halkın ileri gelenleri yakalanmıştır. Kazada cinayet olayları artmış olup halk can, mal ve ırzlarının korunmasına güç

yetiremeyecek durumdadır. Kaza meclisindeki azaların bazılarının bu tür olaylarla ilgisi olduğu belirtilerek, fesatlık çıkararak reislerinden ele geçirilenlerin Erzurum'a gönderilmesi liva kaymakamı Bican Paşa ve Anadolu Ordu-yı Hümayunu Meclis Mirlivası Mustafa Paşa'ya bildirilmiştir. Buradaki halkın vergi ödememesi durumu ve silah kullanımları mirliwa ile görüşülüp, bu kişilerin mahkeme sonuçlarının da İstanbul'a bildirileceği belirtilmiştir (BOA, MVL. 233-31, 31 Temmuz 1850). Kazadaki asayişsizliklerden azaları da sorumlu tutulmuştur. Bölgede yaşanan karışıklıkların 1851 yılına gelindiğinde de devam ettiği görülmektedir. Çıldır sancağında Livane veya Artvin denilen kazanın bazı karyelerinde eşkıyalık, katl ve bazı diğer olayları çıkararak bu tür zararlı faaliyetlerini Lazistan kazalarından Arhavi, Hopa, Gönnye, Maçahel ve Acaralara da uygulamışlardır. Eşkıyanın bazılarını Çıldır kaymakamı Bican Paşa sürgüne yollamışsa da ıslah olmamışlar uygunsuz hareketlerine devam etmişlerdir. Belgede eşkıyalık ve katl olaylarının önüne geçilmesi talep edilmiştir (BOA, MVL. 241-35, 1 Ağustos 1851). 23 Ekim 1852 tarihinde Lazistan sancağına bağlı Livane kazası köylerinin imam ve muhtarlarının İstanbul'a gönderdikleri yazıya göre ise Livane kazasında eşkıyalık olayları yaşanmakta olup bunlara gerekli cezalar veriliyordu (BOA, MVL. 253-63, 23 Ekim 1852). Yukarıda bahsi geçen 14 Nisan 1850 tarihli belgede suçluların cezalandırılmamasından cinayet sayılarının arttığı bildirilmişse de 23 Ekim 1852 tarihli belgede suçlulara gerekli cezaların verildiğinin yazılması kazada bütün suçlulara hak ettikleri cezanın verilip verilmemesi konusunda tereddüt oluşturmaktadır. 22 Şubat 1852 tarihli belgeye göre ise Livane halkından İstanbul'da bulunan bazı kişilerin uygunsuz faaliyetlerinden dolayı memleketleri Livane'ye sürülmelerine karar verildiği görülmektedir. Söz konusu karar İstanbul'dan yerel idarelere bildirilmiştir. Zabıta kaymakamı paşaya, Çıldır kaymakamı Ethem Paşa'ya ve Livane kazası naibine gönderilen yazıda bu durumun sebebi "*Sultan Mehmet Han'ın medreselerinden Kurşunlu Medresesi sakinlerinden ve Bab-ı Zabtiye'de hapis bulunan Livaneli Osman ve Mehmet kendi ırz ve edepleriyle meşgul olmadıklarından*" şeklinde ifade edilmiştir (BOA, A.DVN. 75-60, 22 Şubat 1852). Döneme dair diğer eşkıyalık olayları ve verilen cezalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.**1800-1861 Yıllarında Livane Kazası'nda Görülen Eşkıyalık Olayları**

Dilekçenin veya Yazının Gönderildiği yer	Dilekçeni n veya Yazının Gönderen Kişi	Davacı	Davalı (Eşkıya Taifesi)	Maktul	Dava Konusu	Dava Sonucu	Belge Tarihi
Sadaret	Erzurum Eyaleti Valisi Mehmet Hamdi	Bali'nin eşi Veşho, annesi Nana Naman ile kardeşi İstapan	Livane kazası Haded köyü İsmail veled-i Ahmet	Livane kazası Haded köyü Ermeni taifesinden terzi Bali veled-i Mikel adlı zimmi	Katl ve dört bin kuruşlu k para ve eşya gaspı	Diyet ve Kürek	(BOA, MVL. 200-52, 28 Mart 1850; BOA, A.MKT.NZD.1 5-88, 8 Eylül 1850; BOA, A.MKT.NZD. 20-87, 10 Aralık 1850).
Sadaret	Çıldır Sancağı Meclisi	Fatma'nın annesi Ayşe	Arhva köyünden bazı kişiler	Livane kazasında Arhva köyü sakinlerinde n Fatma binti Mustafa	Katl	-	8 Temmuz 1850 ⁶
Sadaret	Çıldır Sancağı Kaymakamı Ahmet Bican	Öldürülen kişinin vereseleri	Livane kazası Zegapor köyü sakinlerinde n birkaç kişi	Livane kazası sakinlerinde n ve Katolik taifesinden Batros adlı zimmi	Katl, on iki bin beş yüz kuruş gasp	Dört bin kuruş karşılığı sulh	8 Temmuz 1851 ⁷
Lazistan Mutasarrıflığı	Sadaret	Livane kazasında n Katolik milletinden Ohancan ve	Lazistan sancağında Maçahel adlı karyeden on üç kişi	-	Altmış bir bin yüz elli kuruşlu k eşya gaspı	-	(BOA, HR.MKT. 157-51, 1 Ağustos 1856).

⁶ Fatma'nın annesi Ayşe, kızının zevci Keskin'in dört sene önce Fatma'yı kurşunla katlettiğini iddia etmiştir. Mahkemede olay Ayşe'den sorulmuş, bu kişinin ifadesine göre bir gece evinde kızı, damadı ve kendi otururken pencereden gelen bir çift kurşundan birinin kızının sırtına isabet ederek kızının öldüğünü söylemiştir. Diğeri de damadının koltuğu altından geçerek ensesini yakıp vücuduna etki etmemiştir. Ayşe ifadesinde o esnada kurşunların pencereden geldiğini fark etmediğini ve kızını damadının öldürdüğünü zannettiğini, ancak daha sonra durumu anladığından iddiasından vazgeçtiğini belirtmiştir. Durum Keskin'e sorulduğunda ise Keskin adı geçen kazanın Arhva köyünde bir müddetten beri bazı kişiler tarafından gizlice kurşun atıldığını söylemiştir. Mahkeme Keskin'in tahliyesine karar vermiştir (BOA, MVL. 199-44, 8 Temmuz 1850).

⁷ Katl konusunda sabit bir delil görülemediğinden dört bin kuruşa sulh sağlanmıştır (BOA, MVL. 204-10, 8 Temmuz 1851).

			arkadaşı Bedros oğlu Babiy adlı tacirler				
Sadaret	Trabzon Eyaleti Valisi Ragıp Mehmet Bey	-	Hasan ve Kurt oğlu Halid vd.	Livane kazasında Artvin kasabasında n Safatel ve Babek	Katl ve para gaspı	Tutuklam a	(BOA, MVL. 221-88, 19 Mayıs 1857).
Sadaret	Ermeni Millet Meclisi	Maktulün vereseleri	Sandalcı üç kişi	Artvin kasabasında n Safatil ve kardeşi Mikail Esbed	Katl ve doksan beş bin üç yüz kuruş para gaspı	Hapis	12 Eylül 1857 ⁸
Sadaret	-	Livane kazasına bağlı Hod karyesinde n tüccar Ahmet ve arkadaşı Mehmet	Ahmet oğlu Abdi, Abdi'nin oğlu Osman, Mustafa'nın oğlu Mehmet ve Bekir'in oğlu Silo	-	Hayvan, para ve eşya gaspı	-	10 Aralık 1858 ⁹
Sadaret	Livane kazası	Livane kazası	Eşkiyadan Şatiroğlu	-	Eşya	-	2 Şubat 1859 ¹⁰

⁸ Katillerin üzerinden çıkan otuz beş bin sekiz yüz dokuz kuruşun öldürülen kişilerin vereseleri tarafından vekil olarak gösterilen ve Trabzon'da bulunan Agob'a teslim edilmiştir. Katiller Trabzon'da hapsedilmiştir. Ancak gasp ettikleri paranın geri kalanı olan elli dokuz bin dört yüz doksan bir kuruşunu vekil Agop İstanbul'a gelerek talep etmiştir. Bu miktarın alınması için Sadarettten Trabzon valisine emir gönderilmesi istenmiştir (BOA, MVL. 313/64-1, 12 Eylül 1857).

⁹ (BOA, MVL. 586-102, 10 Aralık 1858). Yakalanan Abdi ve Osman'ın ifadelerinin alınmasıyla durum kesinleşmiş olup söz konusu kişiler birkaç adamı daha soymuştur. Belgede Kanun-ı Cedid'in iki yüz yirmi birinci maddesinde yaralama suçu işlenmeden hırsızlık yapıldığı zaman suçlulara geçici olarak kürek cezası verilir şeklinde kayıt olduğu belirtilerek adı geçen kişilere dört sene kürek cezası verilmesi ve kaçan arkadaşları Mehmet ve Silo'nun tutuklanması talep edilmiştir. 4 Mayıs 1859 tarihli Lazistan sancağı meclisinin İstanbul'a gönderdiği mazbatada da durumdan bahsedilerek gereğinin yapılması istenmiştir. 9 Ağustos 1858 (28 Zilhicce 1274) Ceza Kanunu'nun (Kanun-ı Cedid) iki yüz yirmi birinci maddesi "Yaralama veya başka bir olay olmadan hırsızlık işlenmişse, bu suç gece işlenmişse ikinci olarak ise iki veya daha fazla kişi tarafından hepsi veya içlerinden biri silahlı bulunduğu halde suç işlenmiş ise suça cesaret gösterenler geçici olarak küreğe konulur." şeklindedir (Düstur, 1.Tertip: 1. Cilt, TBMM Kütüphanesi, s. 585).

¹⁰ Şatiroğlu Hasan verdiği arzualinde kendisinin Trabzon eyaleti dahilinde Lazistan sancağı kazalarından Livane kazası köylerinden Beşavul köyünden olduğunu, para kazanmak için Dersaadet'te olduğunu belirterek adı geçen köy sakinlerinden eşkiyadan Şatiroğlu Kel Ahmet ile Adagöl karyesinden Abdi Bey oğlu Hasan'ın hanesine gelip eşyalarını çaldığını belirtmiştir. Söz konusu kişilerin mahkemede yargılanarak eşyalarının kendisine teslimi için sancak mutasarrıfına emir verilmesini istemiştir. Dilekçe doğrultusunda 8 Şubat 1859 tarihinde Lazistan kaymakamına gönderilen yazıda davanın şerî mahkemede görülerek çalınan eşyaların adı geçen kişiye teslimi için

	Beşavul köyünden Şatıroğlu Hasan	Beşavul köyünden Şatıroğlu Hasan	Kel Ahmet ile Abdi Bey oğlu Hasan				
Trabzon Valiliği	Sadaret	Maktulün vereseleri	Eşkiyadan Ali Bayraktar oğlu Arslan, Süleyman, Dursun ve Hasan	Tüccardan Bedros oğulları Babek ile Matos	Katl ve iki yüz bin kuruş gasp	Hapis	4 Şubat 1859 ¹¹
Sadaret	Patrik Nikogos	Katolik milletinden halk	Yedi eşkiya	Artvin kasabasında n patriğin milleti olan Katolik milletinden tacir Bedros oğlu Bedros ve Matos	Katl ve yüklü miktarda para gaspı	-	6 Nisan 1857 ¹²

Gayrimüslimler XIX. yüzyılda ticaret ve ekonomi hayatında ön plandaydılar (Eskenazi, 2018, s. 99). Tablodan da anlaşıldığına göre eşkiyalar genellikle Gayrimüslimlerin mal ve eşyalarını gasp etmişlerdir. Bunun da sebebi olarak ticaretle uğraşmaları ve mal ve para bakımından zengin bir konumda olmaları olarak ifade edilebilir.

gereğinin yapılması istenmiştir Sadaret Mektubi Kalemi Deavi (BOA, A.MKT. DV. 135-93, 2 Şubat 1859).

¹¹ Yazıda bu kişilerin şu anda Trabzon'da hapis olup bazı kişiler katillerin tahliyesine çalışmakta olduğundan, öldürülenler ile ilgili olup Matbaa-i Amire hademesinden Mardiros tarafından tezkere gönderildiğinden, durumun Meclis-i Vala'ya havale edilmesi, davanın hak ve adalete uygun olarak çözülmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca adı geçen katillerle öldürülen kişilerin vereseleri arasında duruşma ve şerî mahkeme kararı ile bunlar tarafından gasp edilen akçenin alınarak İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir (BOA, A.MKT.UM. 328-46, 4 Şubat 1859).

¹² Artvin'e dönerken buraya üç saat kala etraftaki kaza ahailerinden yedi eşkiya bu tacirleri katledip yüklü miktar paralarını da gasp ederek kaçmışlardır. Eşkiyaların aldıkları akçe içerisinde tacirlerin parası olduğu gibi Katolik milletinden halkın da akçesi olması nedeniyle birçok insan zor durumda kalmıştır. Patrik yazısında eşkiyaların bu mevkide fazlaca bulunmaları ve halkın ticaretine mani olmaları nedeniyle söz konusu bölgelerde bu türden olayların önüne geçilmesi için gereken önlemlerin alınmasını istemiştir. Ayrıca hırsızların bulunup aldıkları paraların da sahipleri olan fakir insanlara dağıtılması için Lazistan valisine emir yazılmasını talep etmiştir. Sadareten 20 Haziran 1857 tarihinde Lazistan mutasarrıfına gönderilen tahriratta patriğin dilekçesinden bahsedilerek eşkiyaların yakalanıp gerekli şerî cezanın uygulanması ve aldıkları paraların sahiplerine dağıtılması istenmiştir (BOA, HR. MKT. 194-69, 20 Haziran 1857).

3. EKONOMİK VAKALAR

Kuruluşundan beri Osmanlı Devleti altın ve gümüş eşyalar ile eski sikkelerden yeni sikkeler kestirerek para arzını artırır (Açıkgöz, 2010, s. 378). Bu doğrultuda döneme dair belgeler incelendiğinde belgelerden biri devletin Livane'deki eski paraları satın alması talebidir (BOA, C.DRB. 37-1849, 6 Kasım 1835). Bununla birlikte Osmanlı Devleti parada sahtecilik suçunu işleyenleri ise ağır cezalarla cezalandırmıştır. Klasik dönemde tazir cezasıyla cezalandırılan kalpazanlık suçuna Tanzimat'tan sonraki kanunnamelerde de yer verilmiştir (Karakaya, 2019, s. 403-404). 6 Kasım 1835 tarihli belgeye göre Kars sancağı dahilinde Livane ve Artvin havalisinde tedavül eden eski altın ve gümüş akçenin Darphane-i Amire için satın alınması için adı geçen yere bir memurun tayin edilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Trabzon mübayaacısı Kürüh zımminin buraya da Darphane-i Amire'den memur olarak tayin edilerek halk arasında tedavül eden altın ve gümüş akçenin satın alınması istenmiştir (BOA, C.DRB. 37-1849, 6 Kasım 1835).

Döneme dair iki belge ise devletin kişilere tahsis ettiği maaşlar hakkındadır. Hazinece bazı dikkatsizlik nedeniyle Ahıska sancağında bulunan Livaneli Hacı Salih Ağa'nın maaşı hem Hüseyin Efendi ve hem Ahıskalı Süleyman Faiz Efendi'ye verilmiştir. Maaşın bu kişilerden hangisine verileceğinin adı geçen nezaretçe sorulduğu belirtilerek Hüseyin Efendi'ye verilmesi için gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, A.MKT.MHM. 12-29, 3 Nisan 1849). 3 Haziran 1849 tarihli Sadarete gönderilen tezkireye göre ise Süleyman Faiz Efendi verdiği arzuhalinde kendisinin tahsil ve ilimle meşgul olduğunu ve maaşı olmadığını belirtmiştir. Eski kaymakam Reşit Paşa tebaasından Ahıska sancağına bağlı Livane kazasında Beşavul karyesi sakinlerinden Hacı Salih Ağa'nın vefat ettiğini ve bu kişinin akrabası olduğunu belirtip yüz elli kuruş maaşının kendisine tahsisi için arzuhal vermiştir. Maliye Nezareti tarafından maaşın tahsisi için takrir verildiği belirtilerek gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, A.MKT. 179-96, 3 Haziran 1849). Belgelerdeki Hacı Salih Ağa adlı kişinin aynı kişi olması ihtimal dahilindedir. Görüldüğü üzere devlet herhangi bir kişinin maaşını ekonomik imkanının iyi olmaması durumunda ölümünden sonra akrabasına tahsis etmiştir.

Maaş hakkında İstanbul'a bildirilen bir diğer husus da müdür maaşı olmuştur. 24 Haziran 1850 tarihli belgeye göre Livane kazasının 1850 senesinin Haziran ayından itibaren müdür maaşı 1500 kuruş, kırtasiye 25 kuruş olarak belirlenip İstanbul'a bildirilmiştir (BOA, İ.MVL. 187-5660, 12 Nisan 1850).

Döneme dair belgeler incelendiğinde Livane halkının vergiler hakkında da talep ve davaları olduğu görülmektedir. Bu konuda halkın şikayetlerinden biri devletin vergileri mübayaa usulüyle toplaması hakkındadır (BOA, C.EV. 216-10768, 24 Nisan 1828). Osmanlı Devleti'nde mübayaa usulü 18. yüzyılın sonlarından itibaren zirai ürünlerin her bölgede belirlenen miktara uygun olarak satın almasıydı (Güran, 2014, s. 4-5). Buna göre devlet ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üreticilerden aynı vergi şeklinde çok ucuza alabilmekteydi (Öztürk, 2016, s. 395). Bu nedenle 24 Nisan 1828 tarihli belgeye göre Livane halkının mallarını ucuza vermeleri sebebiyle vergilerin bu sistemle toplanmasını istemediği anlaşılmaktadır. Söz konusu belgeye göre Lala Paşa Cami evkafından Mirhev, Satlil ve Livane kazalarında bulunan köyler halkı aşar ve vergilerini her sene vakfın mütevellisine verdikleri için, bu vergilerin mübayaa usulüyle toplanmayıp eskisi gibi vakfın mütevellisi tarafından toplanmasını istemişlerdir (BOA, C.EV. 216-10768, 24 Nisan 1828).¹³

Ayrıca çalışılan dönemde Müslüman ve Hıristiyan halk fazla vergi toplanılmasında da şikayetçi olmuşlardır. Erzurum Eyaleti'nde Kars sancağına tabi Artvin, Ardanuç ve Şavşat'ta sakin aralarında Hıristiyanların da bulunduğu reaya Bab-ı Ali'ye 18 Ekim 1841 tarihli arzuhal göndermişlerdir. Arzuhale göre söz konusu halkın adı geçen kasabalarda ürettiği ham alaca ve kumaşlardan vergi alınmaktadır. Ayrıca ihtisab nazırı halk üretim yapmadığında da üretim tezgâhları için yıllık on beş kuruş almaktadır. Ayrıca reayanın teslim ettiği altı kuruş kıymetindeki ham alaca¹⁴dan damga resmi¹⁵ olarak bir kere ödenmesi gereken beş paranın üstüne altı para daha ilave edilerek zorla vergi toplanılmaktadır. Dokuma yapan kadınlardan dokuma tezgahlarından ihtisab adıyla fazladan vergi alınmaktadır. Bu uygulamaların önüne geçmek için padişah tarafından çıkarılan ferman gereğince 1838 senesinde Erzurum eyaletinde İskender Paşa'ya emir yazılmıştır. Arzuhalde söz konusu halk ihtisab ve damganın tahsilinin devletin belirlediği miktara aykırı olarak tahsil edilmesinin önüne geçilmesi, kadın taifesinden ücret alınmaması, üretim yapmayan işçi Hıristiyan tebadan usul ve nizama aykırı olarak vergi alınmaması için Erzurum Müşiri Halil Kâmil Bey'e hitaben tekrar emir gönderilmesini istemişlerdir (BOA, C.ML. 410-16795, 18 Ekim 1841). Bu talebe rağmen döneme dair belgeler incelendiğinde halkın bu isteğine devletin karşılık verip vermediğine dair bilgiye rastlanılamamıştır.

¹³ Lala Paşa Cami Erzurum'da 1562 yılında inşa edilmiştir (Kılıç, 2005, s. 26).

¹⁴ Alaca: Fes rengi ve lâcivet zemin üzerine sarı çizgili bir nevi pamuklu kumaşın adıdır. Anadolu'nun birçok taraflarında dokunurdu. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Pakalın, 1993, s. 43).

¹⁵ Damga resmi Osmanlı Devleti'nde kumaş ve bez dokuyucularının mallarından top başına alına örfi bir vergidir (Akdağ, 2014, s. 365).

Söz konusu şikayetlerin 1851 yılında da devam ettiği görülmektedir. Çıldır sancağında bulunan Artvin, Ardanuç, Şavşat kazaları halkı Bab-ı Aliye 6 Kasım 1851 tarihinde gönderdikleri arzuhalde ürettikleri alaca ve bezden devletin eskiden beri uyguladığı sisteme aykırı olarak ihtisab memuru tarafından günlük ikişer para tahsil edildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca halkın ürettiği boyadan ve başka kazalara gönderilecek üretim mallarından fazladan vergi alınmasının önüne geçilmesi için Erzurum Valisi Mazhar Paşa'ya yazı gönderilmesini talep etmişlerdir (BOA, MB.İ. 6-93, 6 Kasım 1851).

1852 yılına gelindiğinde halkın öşür vergisiyle ilgili şikayetlerini de İstanbul'a bildirdiği anlaşılmaktadır. Lazistan mutasarrıfına 10 Aralık 1852 tarihinde Sadarettin gönderilen yazıya göre Livane kazasına bağlı Artvin kasabası ahalisinin mahsullerinden Dursun Bey tarafından kanuna aykırı şekilde öşür talep edilmiş ve tarlalarının zaptının engellenmesi için halk tarafından dilekçe gönderilmiştir. Durumun maliye nazırı tarafından yazıldığı da bildirilerek gereğinin yapılması ve ahalinin korunması istenmiştir (BOA, A.MKT.MHM. 51-38, 10 Aralık 1852). Belgeden de anlaşıldığına göre halkın şikayetleri devlet tarafından dikkate alınarak durumun önüne geçilmek üzere İstanbul'dan yerel idarelere emir gönderilmiştir. Mültezimlerin zulmüne dair diğer bir belge ise 21 Eylül 1857 tarihli'dir. Söz konusu belgede Lazistan mutasarrıfı tarafından İstanbul'a gönderilen tahrirata göre Erzurum gümrükçüsü Mehmet Tevfik Efendi Lazistan sancağında bulunan Livane kazası vergi gelirleri olan ihtisap, pazar ve kantar vergileri ile boyahane ve dükkanları otuz bin kuruş bedel ile İbrahim Kadim Efendiye ihale etmiş olup, mültezim İbrahim Efendi de bu vergileri idare ettiği sırada gümrükçülük iddiasıyla ahaliden para toplamıştır (BOA, MVL. 317-106, 21 Eylül 1857). Yine Livane kazası ahalisi verdiği arzuhallerinde Lazistan sancağı dahilinde Livane kazası mahsulatından aşar mültezimleri yaş meyve ve darıdan mahsulün vaktinden dört, beş ay sonra gelip ağaçları muayene ile bunlardan haylice meyve hasıl olmuştur diye aşar iddia etmektedir. Halbuki o zamana kadar yaş meyvenin saklanması mümkün olmayacağından halka eşyalarını sattırarak alacaklarını ziyadesiyle almakta ve bundan başka her bir haneden on kuruş istemektedirler. Kaza halkının haneleri havlusunda bulunan meyveden ve sebzedden icar karşılığı aşar almakta ve ücretsiz aşar naklettirmekte olduklarından arzuhalde mülteziminin bu şekil zulümlerinin bertaraf edilip düzenin kurulması için adı geçen sancak kaymakamına emir gönderilmesi istenmiştir (BOA, A.DVN. 154-57, 29 Temmuz 1860). Arzuhal doğrultusunda 17 Haziran 1860 tarihli Lazistan kaymakamına gönderilen belgeye göre gereğinin yapılarak sonucun bildirilmesi istenmiştir (BOA, A.MKT.UM. 415-7, 18 Haziran 1860).

Çalışılan dönemdeki belgeler incelendiğinde Livane halkının vergi verme konusunda sıkıntı çıkardığı da anlaşılmaktadır. Livane kaza meclisinin İstanbul'a gönderdiği yazısına göre bu durum kazadaki müdürün kötü idaresinden ve halka ödeyemeyecekleri kadar vergi yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. 18 Nisan 1849 tarihli Livane kazası meclisinin yazısına göre daha önce Livane kazasının müdürü bulunan Mehmet Ağa'nın idaredeki yetersizliği sebebiyle adı geçen kazada zaman zaman olaylar çıkıp halk silahıyla gezmeye başlamış ve gece gündüz demeden silah sıkmıştır. Kazanın nahiye ve köylerindeki insanlara mali gücünün üstünde vergi yüklendiğinden ödeyemedikleri vergilerini bir sonraki senede ödeyebilmeleri için vergilerin düzenlenmesi talep edilmiştir. Müdürün idaresinin kötü olması nedeniyle bu uygunsuz durumların yaşandığı belirtilerek değiştirilmesi istenmiştir. Müdürün değiştirilmesi hususu Anadolu Ordu-yı Hümayun Müşiri ve Erzurum valisi tarafından müzakere edilerek, adı geçen müşirin dairesinden Hasan Ağa'nın müdür tayin edilmesinden ve verginin düşürülmesinden memnun olduklarını bildirmişlerdir (BOA, MVL. 231-2, 18 Nisan 1849). Belgeden de anlaşıldığına göre devlet halkın vergi konusunda yaşadığı sıkıntılara duyarsız kalmamış birtakım indirimlere giderek tahsilini sağlamaya çalışmıştır. Bu konuda yerel idarelerin de halka destek olduğu ve İstanbul'a yazılar gönderdiği anlaşılmaktadır. Ancak döneme dair belgeler incelendiğinde Livane kazasında ve kazanın bazı nahiyelerinde halkın hiç vergi ödemeyerek isyan içine girmesi kazanın bağlı olduğu yerel idarelerin durumu İstanbul'a bildirip yardım istemesine de sebebiyet vermiştir. 25 Mayıs 1849 tarihli Erzurum eyaleti valisi Mehmet Hamdi İstanbul'a gönderdiği yazısında Livane kazasına bağlı Klaskür köyü ile Heba köyü ahalisinden vergilerinin toplanması sırasında uygunsuzlukları bildirilenlerin terbiyelerinin verilmesini istemiştir (BOA, A.MKT.UM. 8-19, 25 Mayıs 1849). Yine Çıldır Kaymakamı Ahmet Paşa 2 Haziran 1849 tarihli İstanbul'a gönderdiği yazısında Çıldır sancağına bağlı Livane kazasında bulunan yedi sekiz adet köy ve üç dört yüz haneden ibaret Lazistan sancağına civar bulunan Heba ve Klaskür ahalisinin 1845 senesinden beri senelik vergilerini ödemediğinden şikâyet etmiştir (BOA, MVL. 31-60, 2 Haziran 1849). Aynı konudaki şikâyet 28 Haziran 1849 tarihinde Çıldır sancağı meclisinin tahriratında da İstanbul'a bildirilmiştir. Meclis yazısında 1845 senesinden beri Çıldır sancağına bağlı Livane kazasında bulunan Heba, Klaskür ve Sirya köyleri ahalisinin vergi ödememesi nedeniyle etkili bir biçimde cezalandırılmamaları nedeniyle şımarıklıklarının katlanıp bu davranışlarının başka halka da örnek olduğunu daha önceki yazılarında İstanbul'a bildirdiklerini belirtmişlerdir. Halkın bu durumu için İstanbul ile Erzurum valisi arasında haberleşmenin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Ahaliye nasihat

edildikten sonra da Livane'ye konulan verginin ödenmesini sağlayamamışlardır. Önceki senelerden kalan vergilerin ödenmesi şartıyla vergilerinin birazında indirim yapılmış ancak belirlenen ödeme müddeti zarfında da adı geçen nahiyelerde vuku bulmakta olan uygunsuzluğun önünün kestirilemediği belirtilmiştir. Müdür bulunanların idarelerinden memnun olmayan ahali de bu uygunsuzluğa razı olmayıp asayişin sağlanması ve uygunsuzluğun giderilmesini istemişlerdir. Müdürün verginin ödenmeyen kısmını tahsil edemediğinden başka tahsil ettiği maldan yirmi bin kuruştan fazla zimmetine akçe geçirdiği de ifade edilerek kazaya müdür olarak yerli ve kaza hanedanından Sani Bey'in getirilmesi istenmiştir (BOA, MVL. 77-34, 28 Haziran 1849). Görüldüğü üzere söz konusu belgede de vergilerin toplanamamasının sebebi olarak kaza müdürünün kötü idaresi gösterilmiştir. Kaza müdürünün vergileri tam toplayamadığı gibi topladığının bir kısmını da kendisinin aldığı iddia edilmiştir. 13 Aralık 1849 tarihli Livane kaza meclisinin tahriratına göre de Livane kazasına bağlı Heba ve Klaskür nahiyeleri ahalisinden Mirhev kazasına gitmiş olan kişiler adı geçen Kaza Müdürü Süleyman Bey ve söz konusu meclis marifetiyle köy ve hanelerine iskân edilmişlerdir. Söz konusu kişilerden bir daha uygunsuz harekette bulunmayıp adı geçen kazada silahlı gezmeyeceklerine dair teminat alınarak gaile bertaraf edilmiştir (BOA, A.MKT.MVL. 28-16, 13 Aralık 1849). Ancak buna rağmen 1850 yılına gelindiğinde halen sorunların devam ettiği anlaşılmaktadır. 8 Ocak 1850 tarihli belgede Livane kazasına bağlı Heba ve Klaskür nahiyeleri ahalisinin vergilerini ödemeyip bazı uygunsuz hareketlere sebebiyet verdikleri İstanbul'a bildirilmiştir (BOA, MVL. 231-2, 8 Ocak 1850). 23 Kasım 1850 tarihli Erzurum Eyaleti Valisi Mehmet Hamdi Bey'in yazısına göre de Heba ve Klaskür ahali vergi konusunu bahane ederek önceden beri katl ve çeşitli uygunsuz hareketlerde bulduklarından kazaya asker gönderilmiştir (BOA, MVL. 235-40, 23 Kasım 1850).

Vergiler dışında 24 Aralık 1850 tarihli belgeye göre Livane kazasındaki pahalılığın da şikâyet konusu olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu tarihte Erzurum eyaleti Valisi Mehmet Hamdi Bey yazısında Livane kazasında mum ve benzeri malların yüksek fiyattan satıldığı, mumun kıyyesinin yüz paraya satıldığını belirtilerek gereğinin yapılmasını istemiştir (BOA, MVL. 235-39, 24 Aralık 1850). Belgeden de anlaşıldığına göre hayat pahalılığına dair şikâyet yerel idare tarafından İstanbul'a bildirilmiştir.

4. MİMARİ YAPILARIN TAMİRİNE DAİR TALEPLER

Çalışılan döneme ait belgeler incelendiğinde halkın mimari yapıların tamirine dair taleplerinin olduğu da görülmektedir. Söz konusu talepler Livane'deki çeşme, cami, köprü, kilise gibi yapılar hakkında da bilgi sunmaktadır. Bu talepler kimi zaman halk kimi zaman da yerel idareler ve idareciler tarafından İstanbul'a iletilmiştir. 18 Kasım 1839 tarihli belgeye göre Livane kazası naibi Ahmet Hilmi Efendi İstanbul'a gönderdiği arzuhalinde Çıldır eyaletinde Livane kazasına bağlı Vaskel karyesindeki harap halde bulunan çeşme ve caminin tamirini istemiştir (BOA, İ.DH. 7-322, 18 Kasım 1839). Ayrıca söz konusu belgeler çalışılan dönemde hayır kurumları ve hayırsever insanların varlığını da göstermektedir. 4 Mart 1840 tarihli belgeye göre Laleli Çeşmesi'nde sakin eski sadrazam kethüdası El-Hac Mustafa Efendi İstanbul'a gönderdiği arzuhalinde Livane'de Artvin kasabasında bulunan Münheri Oğulları mahallesinde eşi Nefise binti Abdullah'ın ruhu için inşa eylediği çeşmenin masrafının karşılandığı vakfın geliri ile İstanbul'da ve sair yerlerdeki vakıflarının gelirlerinden Mekke ve Medine ahalisine gönderilmesini şart eylediği toplam senelik yüz seksen dokuz kuruşun surre-i hümayun ile gönderilmesini istemiştir. Söz konusu paranın Hameyn-i Şerifeyn Mukataası Kalemine kaydedilip her biri için ayrı ayrı ilmuhaber düzenlenmesini de talep etmiştir (BOA, TS.MA.e. 187-28, 4 Mart 1840). Çalışılan dönemde halkın ibadetlerini yerine getirmek için cami ihtiyaçlarının bulunduğu da anlaşılmaktadır. Halk bu konu hakkında İstanbul'a yazı göndermiştir. 29 Ekim 1852 tarihli belgeye göre Mehmet Hoca adlı kişi verdiği arzuhalinde Livane kazasında yapılan köprü civarında bir cami ve tekke yapılmasını istemiş, söz konusu arzuhal Meclis-i Valaya havale edilmiştir (BOA, MVL. 124-27, 29 Ekim 1852).¹⁶ Tekke veya tekke dayanılacak yer, tarikatçıların ibadetlerini yaptıkları yer anlamına gelmektedir. (Özdemir, 1994, s. 265). Zaviye, hankah, dergâh ve âsîtâne terimleri de tekke veya Farsça tekkeden gelen ve ilim ve fen tahsil edilen yer anlamına gelen tekke yerine kullanılmıştır (Pakalın, 1993, C. II, s. 445). Açıkçası tekyeler Osmanlı Devleti'nin Selçuklular ve Beyliklerin takip ettikleri siyaseti sürdürmeleri sonucunda devletin yıkılışına kadar inşa ettirdikleri ve korudukları yapılar olmuştur. Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın 1071'de Anadolu'nun kapılarını Türklere açmasıyla birlikte Türklerin bu toprakları imar etmesi gerekmektedir. Yerleşimin, iç güvenliğinin sağlanması için devlet elinden geleni yaparken devletle iş birliği yapan tarikatları ve tarikatlara bağlı faaliyet gösteren tekke, zaviye ve dergahları da yardıma çağırmıştır. Bu kuruluşlar hem İslam ve Türk kültürünü yaymışlar hem de tekyelerin etrafındaki

¹⁶ 19. yüzyılda Livane kazasında cami ve mescitler için de ayrıca bkz. (Yüçetürk, Z., 2022a).

arazileri ekip biçmişler ve geçit ve askeri merkezleri koruyarak iç güvenliği sağlamışlardır. Ayrıca askeri bir güç gibi fetihlere katılmışlardır. Osmanlı Devleti de Selçuklular ve Beyliklerden kalan tekye ve zaviyelerin varlıklarını korudukları gibi yeni tekye ve zaviyeler de inşa etmişlerdir. Tekye ve zaviye gibi kurumlara araziler bağışlandığı gibi bu kurumlar vergilerden de muaf tutulmuşlardır. Padişahlar tarafından köy ve bahçeler ve birçok gelir kaynakları da bu kuruluşlara vakfedilmiştir. Devlet yıkılışına kadar söz konusu kurumları vakıf ve devlet hazinesinden desteklerken idari açıdan da her türlü kolaylığı sağlamıştır (Özdemir, 1994, s. 265-269). İşte bu sebeplerden dolayı olmalıdır ki Livane kazası halkının da kazalarında tekye kurulmasını istedikleri görülmektedir. Yukarıda belirtilen belgede böyle bir talepte bulunan Mehmet Hoca da kazanın ulemasından olmalıdır.

1856 tarihli belgeye göre de Livane’de yangın çıkması nedeniyle halkın cami, medrese gibi yapılara ihtiyacının arttığı anlaşılmaktadır. Belge ayrıca kazadaki mimari yapılar hakkında da bilgi sunmaktadır. 19 Ağustos 1856 tarihli yazıya göre Lazistan sancağı dahilinde Livane kazasında Artvin kasabası çarşısı içinde Ahıska muhacirlerinden Debbağ Ahmet’in oğlu Emin adlı kişinin kiraladığı dükkânda 25 Ağustos 1856 gecesi saat beş sularında yangın meydana gelmiştir. Söz konusu yangın etrafa dağılmış olup iki yüz kırk sekiz oda dükkân, mağaza, bekar odaları, on bir oda kahvehane, dört oda ekmekçi fırını, adı geçen çarşı ortasında bulunan müteveffa Hasan Paşa’nın vakfettiği cami ile başka hayır sahipleri tarafından inşa edilen etrafındaki yirmi yedi oda medrese, çarşı civarında on bir oda hane, iki oda han ve bir oda eski hamam yandıktan sonra söndürülmüştür. Ancak cami çarşı ve pazar yerinde olması nedeniyle halk mağdur olmuş Cuma ve bayram namazlarını burada kılamamış medresede bulunan müderris ve talebeler ilim tahsilinden geri kalmıştır. Livane halkı Ahmet, Mehmet ve Numan Efendileri kendilerine vekil seçip İstanbul’a gönderdikleri dilekçelerinde medrese ve camiyi kendilerinin yapmaya gücü yetmediğini bildirerek söz konusu yapıların dört yüz kuruş masrafla ancak yapılacağını bildirmişler, bu konuda gereğinin yapılmasını istemişlerdir. Durum 17 Eylül 1856 tarihli kaza meclisinin mazbatasında da ifade edilmiş Rusya ile 1853-1856 muharebesinin başından beri orduya erzak, asker ve lazım gelen başka şeyleri göndermekten fakir düşen halkın söz konusu yapıları tamire gücü olmadığından gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, MVL. 302-34, 19 Ağustos 1856; BOA, A.MKT.NZD. 199-67, 3 Kasım 1856). 5 Nisan 1857 tarihinde İstanbul’dan Trabzon valisine gönderilen yazıda hasar gören bu yapıların tamiri için söz konusu yapılar hakkında bilgi istenmiştir (BOA, A.MKT.UM. 277-41, 5 Nisan 1857). 22 Şubat 1857 tarihli belge de yangından Gayrimüslim halkın da zarar gördüğünü ve devletten

yardım istediğini göstermektedir. Söz konusu belgeye göre Akil oğlu Bedros, İstefan ve Ovannes Sadarete takdim eyledikleri arzuhalde Livane kazasında Artvin kasabasında devlete ait olup işlettikleri otuz adet dükkân yangın nedeniyle yandığından söz konusu dükkanların eski yerine inşa edilmesi hususunda Lazistan sancağı mutasarrıfına emir gönderilmesini istemişlerdir. Sadareten Lazistan mutasarrıfına 6 Mart 1857 yılında gönderilen yazıda da söz konusu dilekçeden bahsedilerek durumun incelenerek dükkanların inşasına bir mahzur görülmediği takdirde gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, A.MKT. DV. 107-32, 22 Şubat 1857). Görüldüğü üzere devlet Gayrimüslimlerin de isteklerine duyarsız kalmayıp mağduriyetlerinin giderilmesi için yerel idarelere yazı göndermiştir. Döneme dair belgeler incelendiğinde 26 Mayıs 1859 tarihli Evkaf-ı Hümayun Nezaretinin takririnde de Livane kazasına bağlı Murgul nahiyesinde Avca köyünde bulunan caminin su masrafı olan beş bin kuruşun devlet tarafından karşılanması istenmiştir. Tahrirat Meclis-i Vala'ya havale edilmiş olup bu masrafın sahih olup olmadığının araştırılmasına karar verilmiştir (BOA, MVL. 585-2, 26 Mayıs 1859).

Ayrıca Livane'deki bazı köylerdeki çeşmelerin su yollarının bozuk olmasından dolayı halkın sıkıntı yaşadığı, su için başka yerlere gitmek zorunda kaldıkları ve söz konusu sorunun giderilmesi için de İstanbul'a yerel meclis ve idareciler tarafından yazılar gönderildiği anlaşılmaktadır. 13 Ocak 1847 Sadrazam Mustafa Reşit Paşa tarafından Erzurum valisine gönderilen yazıda Erzurum eyaletine bağlı Livane kazasında Deviskal karyesi İmamı Tahir Efendi'nin İstanbul'a gönderdiği arzuhalinden bahsedilmiştir. Tahir Efendi arzuhalinde Deviskal karyesinde Ruyet mahallesi çeşmesinin suyollarının on seneden beri harap olduğunu, bu nedenle adı geçen karye sakinlerinin diğer mahalleden su almak zorunda kaldıklarını ve bu suyollarının üç bin kuruş masrafla tamirinin yapılabileceğini belirtmiştir. Erzurum'a gönderilen yazıda durumun araştırılıp gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, A.MKT. DV. 5-22, 13 Ocak 1847; BOA, A.MKT. DV. 106-34, 14 Ocak 1847). Belgeden anlaşıldığı üzere İstanbul'dan da yerel idarecilere yazı gönderilerek sorunun giderilmesi istenmiştir. Yine 7 Nisan 1849 tarihinde Livane meclisi tarafından İstanbul'a gönderilen yazıda Livane kazasında Zerrin karyesi çeşmesi su yolları harap olduğundan halkın susuzluktan zor durumda kaldığı ifade edilerek su yollarının yapımı istenmiştir (BOA, MVL. 228-11, 7 Nisan 1849). 2 Eylül 1849 tarihli belgeye göre de Çıldır sancağına bağlı Livane kazasında Zerrin mahallesi çeşmesinin su yollarının harap olup üç bin kuruşla tamiri yapılacağı konusunda adı geçen karye imamı tarafından dilekçe verildiği belirtilmiştir. Durum Erzurum valisi tarafından İstanbul'a bildirildikten sonra bölgede yapılan keşifle tamirin dört bin kuruş masrafla

yapılacağı yine adı geçen vali tarafından tespit edilmiştir. 9 Eylül 1849 tarihli belgeye göre de gerekli işlemlerin yapılması için emir verilmiştir (BOA, İ.MVL. 151-4306, 2 Eylül 1849). 9 Ekim 1849 tarihinde İstanbul'dan Evkaf-ı Hümayun Nezareti ile Erzurum valisine gönderilen buyruldu da da su yollarının söz konusu yerdeki vakıf gelirlerinden karşılanmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Masrafın dört bin kuruşu geçmemesi ve o yerin vakıf gelirlerinden karşılanmasına dair karar alındığı bildirilmiştir (BOA, A.MKT.MVL. 20-24, 14 Şubat 1849). Ancak 1851 yılına gelindiği zaman su yollarının tamirinin halen yapılmadığı anlaşılmaktadır. 14 Mart 1851 tarihli belgeye göre Livane kazası İmamı Ahmet Tahir Efendi verdiği arzuhaline göre Livane kazasında bulunan Zerrin karyesi çeşmesinin su yollarının tamirine dair 27 Ağustos 1849 padişah emrinde Erzurum valisi tarafından yapılan keşifle masraf üç bin kuruş olarak tespit edilmiştir. Adı geçen vali tarafından çeşmenin tamiri için Oltu kaymakamına yazı gönderilse de söz konusu kaymakam tarafından tamir işinin bu tarihe kadar yapılmadığı için kaza ahalisinin perişan kaldığından bahsedilerek gereğinin yapılması istenmiştir. Daha önce de kaza halkının dilekçesi üzerine çeşmenin bir vakfa dahil olmadığı anlaşılmış olup dört bin kuruşu geçmemek ve vakitlice yapılmak üzere masrafının oranının evkaf hasılatından ödenmesiyle tamir olunması için 14 Nisan 1849 tarihinde Erzurum valisine ve Evkaf-ı Hümayun Nezaretine emir yazılmıştır (BOA, MVL. 104-100, 14 Mart 1851).

Çalışılan dönemde halkın sıkıntısının olduğu ve tamirinin tamamlanmasını istediği bir diğer husus ise Çoruh nehri üzerindeki köprüdür. 10 Mart 1846 tarihinde Erzurum Müşiri Esat Paşa İstanbul'a gönderdiği tahriratta Livane kazasına bağlı Murgul nahiyesinde akan Çoruh Nehri üzerinde inşa edilen köprünün inşa masrafı olan yetmiş yedi bin yedi yüz kuruşun Erzurum eski müşiri El-Hac Kamil Paşa tarafından ödenmesi için bu kişiye Sadarettin emir gönderildiğini belirtmiştir. Ancak söz konusu kişi bu parayı ödemediğinden masrafın bir kısmı kaza halkı tarafından ödenmiş ve inşasını yapan amelelerin ücreti ödenmemiştir. Ameleler ücretlerini talep ettiğinden Livane kazası halkı tarafından İstanbul'a gönderilen arzuhalde de bahsedildiği üzere ücretin temin edilmesi için gereğinin yapılması talep edilmiştir (BOA, MVL. 8-25, 10 Mart 1846). Belgeden de anlaşıldığına göre köprünün tamir masrafının bir kısmını halk üstlenmiş ancak köprünün tamir masrafı konusunda da sıkıntıların yaşandığı anlaşılmaktadır. 29 Haziran 1848 tarihli Maliye Nezaretine gönderilen belgeye göre de Murgul'daki köprünün tamiri ile ilgili sorunların halen giderilmediği anlaşılmaktadır. Belgeye göre Çıldır'a bağlı Livane kazasında bulunan Murgul nahiyesinde akan Nehr-i Kebir (Çoruh Nehri) üzerinde tamir edilen köprünün masrafı olan yetmiş iki bin kuruşun on yedi bin kuruşu hayır sahipleri tarafından

verilmiştir. Geriye elli dokuz bin kuruşu borç kalmış, tamir olunmayan küçük köprü otuz bin kuruş masrafla tamir olacağından gereğinin yapılması istenmiştir (BOA, A.MKT. 136-76, 29 Haziran 1848). Ancak köprünün tamiri konusundaki taleplere İstanbul'un hızlı cevap vermediği de anlaşılmaktadır. 14 Temmuz 1848 tarihinde Mehmet adlı kişi İstanbul'a gönderdiği arzuhalinde Livane sancağında Murgul nehri kebirî üzerinde köprü hakkındaki mesele için Erzurum müşiri tarafından da bir mazbata İstanbul'a gönderilse de iki aydır mazbatanın Meclis-i Valada kaldığını ve bir yanıt alamadıklarını belirterek cevap gönderilmesini istemiştir (BOA, MVL. 27-32, 14 Temmuz 1848). 1852 yılına gelindiğinde köprünün bir kısmının tamirinin halen yapılmadığı anlaşılmaktadır. 19 Haziran 1852 tarihinde Yusuf ve Mehmet adlı kişi verdiği arzuhalinde kendilerinin Trabzon sancağı Hemşin kazasından taşçı esnafından olduklarını belirtip 1841 tarihinde Livane kazası Murgul nahiyesinden geçen büyük nehir köprüsünün harap olan kısmının padişah emriyle seksen kuruşa yapıldığını ifade etmişlerdir. Dilekçelerinde ayrıca köprünün şu anda tamire ihtiyacı olan kısmının yapımını talep etmişlerdir (BOA, MVL. 126-83, 19 Haziran 1852). 17 Kasım 1852 tarihinde Maliye Nezaretine gönderilen belgeye göre de Livane kazasında bulunan Murgul nahiyesinden akan nehrin köprü tamiri masrafından kalan elli dokuz bin kuruş ile küçük köprünün tamirinin masrafı olan otuz bin kuruşun karşılanması istenmiştir (BOA, A.MKT.NZD. 78-65, 17 Kasım 1852). 1853 yılına gelindiğinde nehirdeki köprüler hakkında halkın sıkıntılarının devam ettiği anlaşılmaktadır. 18 Nisan 1853 tarihli belgeye göre Murgullu Muammer Mehmet Efendi verdiği dilekçesinde Batum'a bağlı Livane kazasıyla Gönve kazası hududunda Murgul büyük nehrinde daha önce Hacı Paşa Köprüsü hasarlı olduğundan 1840 tarihinde tamir olunacak yerler Hacı Kâmil Paşa tarafından keşfedilmiştir. Ahali kırk bin kuruş yardımda bulunmuştur. Masrafın Livane kazasından tahsil olunması Çıldır Kaymakamı Bican Paşa'ya havale edilmiş ise de tamiri yapılamadığından durumun Meclis-i Valaya havale edilmesi talep edilmiştir (BOA, MVL. 131-15, 18 Nisan 1853). 17 Temmuz 1854 tarihli Köprü Mimarı Mehmet Tahir Bey'in verdiği arzuhale göre de köprünün inşa masrafı için kaza ahali hane başına beş kuruş vereceklerini bildirmiştir. Tahir Bey toplam yirmi beş bin kuruş vermeye taahhüt verilmişse de durum hakkında bilgi edinmek için Batum sancağı mutasarrıfına emir gönderilmesini istemiştir (BOA, MVL. 155-58, 17 Temmuz 1854). Belgeden de anlaşıldığı üzere Livane halkı köprülerin tamir masraflarının bir kısmını üzerine alsa da nehir üzerindeki köprülerin tamir tamiri olmadığından halkın sıkıntıları devam etmiştir.

Döneme dair belgeler incelendiği zaman çalışılan dönemde Livane kazasında hapisane olmadığı anlaşılmaktadır. Burada hapisane, gardiyan odası ve zaptiye askerinin ikameti için yere ihtiyaç duyulmuş ve bu konudaki talep de İstanbul'a iletilmiştir. 28 Nisan 1853 tarihli İstanbul'a gönderilen belgeye göre Trabzon eyaleti bağlı Livane'de bulunan gardiyan odası yıkıldığından oraya bir gardiyan odası yapılması Lazistan mutasarrıfı tarafından talep edilmiştir (BOA, C. SH. 20-991, 28 Nisan 1853). 1 Nisan 1858 tarihli belgeye göre de Lazistan sancağı kazalarından Livane kazasında zaptiye askerinin ikametleri için yer ve suçlular için müstakil bir hapisane olmadığından bu yapıları inşa etmek üzere hazineden verilmek üzere 1847 senesinden başlayarak aylığı yetmiş beş kuruş para ayrılmıştır. Kazanın müdürüne ait konağın kirasından da aylık elli kuruş ayrılmasına karar verilmişse de söz konusu paranın tahsiline dair irade kaydı bulunmadığından bu konuda gereğinin yapılması talep edilmiştir (BOA, MVL. 568-102, 1 Nisan 1858).

Sonuç

Çalışmada XIX. yüzyılda bir kısmı Trabzon'a diğer kısmı da Erzurum'a bağlı Livane kazasıyla ilgili idarî değişikliklere dair talepler ele alınmıştır. İncelenen dönem söz konusu yüzyılın başından Padişah Abdülmecit'in saltanatının son yıllarına kadarki süreyi kapsamaktadır. Döneme dair belgeler incelendiğinde Livane kazasının Erzurum eyaletinde Çıldır sancağına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Belgelerde Trabzon sancağına bağlı kısmı ile ilgili bilgiye rastlanılamamıştır.¹⁷ Diğer taraftan söz konusu dönemde eşkıyalık ile ilgili talep ve davalar da incelenmiştir. Tavusker kazasından ulema ve halk İstanbul'a gönderdikleri yazıda Erzurum'u Ruslar işgal ettikten sonra Livane Beyi Ali Bey'in fırsattan istifade kazayı zapt ettiğini söyleyerek kazalarının mütesellimliğinin bundan sonra Livane beylerine verilmemesini talep etmişlerdir. Yine eşkıyalar tarafından Livane kazasında kadın kaçırma olayı yaşanmış olup gerekli hukuki işlemin yapılması kaçırılan kadının kardeşi tarafından devletten istenmiştir. Kazada asayişin sağlanması ve cinayet olayları da yaşandığından katillerin cezalandırılması için kazaya o topraklar hakkında bilgili birinin seçilmesi talep edilmiştir. Eşkıyalar genellikle Gayrimüslimlerin mal ve eşyalarını gasp etmişlerdir. Bunun da sebebi olarak ticaretle uğraşmaları ve mal ve para bakımından zengin bir konumda olmaları olarak ifade edilebilir. Gasp edilen malların eşkıyalardan alınması talepleri doğrultusunda devlet gerekli çalışmaları başlatmıştır.

¹⁷ Artvin'in Trabzon vilayetine bağlı bölümü hakkındaki bilgilere ise salnamelerde rastlanılmaktadır. Bu bilgiler Artvin'in XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki idarî durumuna dair bilgilerdir bkz. (Yüçetürk, Z., 2019, s. 261-294).

Ekonomik talep ve davalarla ilgili olarak ise fazladan üzerlerine vergi yüklenildiğini iddia eden halkın devletten indirim talebi olduğu gibi ayrıca çalışılan dönemde mültezimlerin vergi toplama sırasında halka yaptığı zulümler halk tarafından dilekçelerle İstanbul'a iletilmiştir. Bu durumda ekonomik yapının bozulması sosyal düzeni bozabileceğinden devlet de sert tedbirler almış ve gereğinin yapılması için yerel idarelere emirler göndermiştir. İncelenen bir diğer konu ise mimari yapılar hakkındaki talep ve davalar olmuştur. Halkın söz konusu dönemde Livane'deki Çoruh nehrinde köprülerin inşa edilmesi için talepleri olmuş, bu konuda bir kısım masrafı da yine halk kendisi üstlenmiştir. 1856 yılında Livane kazasında yangın çıkmasının da etkisiyle halk medrese, cami gibi yapılara da ihtiyaç duyup bu ihtiyaçlarını devlete iletmışlerdir. Devlet de söz konusu yerde bu yapıların durumunun incelenmesi için yerel idarelere yazı göndermiştir.

Kaynakça

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Cevdet Dahiliye (C. DH.).
(BOA). Cevdet Darphane (C.DRB.).
(BOA). Cevdet Evkaf (C.EV.).
(BOA). Cevdet Maliye (C.ML.).
(BOA). Cevdet Sıhhiye (C. SH.).
(BOA). Hariciye Mektubi Kalemi (HR.MKT.).
(BOA). Hatt-ı Hümayun (HAT.).
(BOA). İrade Dahiliye (İ.DH.).
(BOA). İrade Meclis-i Vala (İ.MVL.).
(BOA). Mabeyn-i Hümayun Evrakı İradeleri (MB. İ).
(BOA). Meclis-i Vala (MVL.).
(BOA). Sadaret Divan Kalemi Evrakı (A.DVN.).
(BOA). Sadaret Mektubi Kalemi (A.MKT.).
(BOA). Sadaret Mektubi Kalemi Deavî (A.MKT.DV.).
(BOA). Sadaret Mektubi Kalemi Mühimme (A.MKT.MHM.).
(BOA). Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı (A.MKT.MVL.).
(BOA). Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Devair Evrakı (A.MKT.NZD).

- (BOA). Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A.MKT.UM).
- (BOA). Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e).
- (BOA). Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1264 Hicrî/1848.
- TBMM Kütüphanesi. Düstur, 1.Tertip: 1. Cilt.
- Açıkgöz, Ö., (2010). Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 371-392.
- Akdağ, M. (2014). *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akgündüz, S. N. (2010). Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akgündüz, A. (1986). *Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Artvinli, T. (2013). *Artvin Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Atalay, A. (2018). Esaretten Kurtuluşa Artvin. 2. *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi* (C. 5, s. 541-562). Ankara: Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınları.
- Atalay, A. (2017). XIX. Yüzyılın Sonlarında Elviye-i Selase'de Karayolu Yapım Faaliyetleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 1-24.
- Atay, E. E. (2022). *Osmanlı'da Devlet Anlayışı ve Teşkilatı*. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 6(1), 1-20.
- Avcı, M. (2004). *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınevi.
- Bardakoğlu, A. (1995). Eşkiya. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, s. 463-466). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Candan, R. B. (2015). 1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu İncelemesi. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 63-81.
- Ekinci, E. B. (2017). *Osmanlı Hukuku*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Eskenazi, Ş. (2018). *Türkiye'de Burjuvazi Olgusu: Gayrimüslimlerin İktisadi Faaliyetleri (1908-1945)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gökçen, A. (1987). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güran, T. (2014). *19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar*. D. Önder (Yay. haz.). İstanbul: Kültür Yayınları.
- İlgürel, M. (1995). Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, s. 466-469). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karakaya, H. (2019). 1858 Ceza Kanunnamesinde Kalpazanlık Suçunun Maddi Konusu. *Adalet Dergisi*, 62-63, 403-428.
- Karal, E. Z. (2003). *Osmanlı Tarihi*, VII. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, E. Z. (1999). *Tanzimat-ı Hayriye Devri*. İstanbul: Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık.
- Katgı, İ. (2013). Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl (Hukuki Maiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı Ve Sonuçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(24), 180-211.
- Kılıç, Ç. ve Taşkın, F. (2021). İlk Nüfus Sayımında Artvin Merkez ve Murgul Nahiyesi. M. S. Bilgin (Ed.). *Artvin Tarihi İlk Çağ'dan 1918'e içinde* (s. 253-275). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kılıç, Ü. (2005). *XVI. Yüzyılda Erzurum Eyaleti'nde Vakıflar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, E. ve Taşkın, F. (2021). 1835 Nüfus Defterlerinde Şavşat (Satlil) Sancağının Demografik Yapısı. N. Yavuz (Ed.). *Artvin Araştırmaları-3 içinde* (s. 27-50). Ankara: Artvin Çoruh Üniversitesi Yayınları.
- Küçük, C. (1995). Erzurum. *İslam Ansiklopedisi* (C. 11, s. 321-329). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özay, H. (2019). *İslâm Ceza Hukukunun Temel Prensipleri*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Özdemir, R. (1994). Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye, ve Zaviyeye Karşı Takip Ettiği, Siyaset". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5(5), 265-269.
- Öztürk, Y. K. (2016). Osmanlı Normatif İktisadi Yapısının İç ve Dış Kaynaklı Bozulma Nedenleri. *Akademik Bakış Dergisi*, 54, 394-404.

- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sezen, T. (2017). *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Subaşı, Ö. (2019). Artvin ve Çevresinde Türk Hâkimiyeti. N. Yavuz. (Ed.). *Artvin Araştırmaları-1* içinde (s. 82-106). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Şaşmaz, M. (2014). *Türkiye'nin İdarî Taksimatı (1920-2013). III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Taşkın, F. ve Kaya, A. İ. (2019). 19. Yüzyıl Artvin Demografisi Üzerine Bazı Değerlendirmeler. N. Yavuz. (Ed.). *Artvin Araştırmaları-1* içinde (s. 165-199). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Taşkın, F. (2020a). *Artvin Tarihi Bibliyografyası*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Taşkın, F. (2020b). Artvin Basın Tarihi Üzerine Birkaç Not. A. Erkmén. (Ed.). *Tarih Araştırmalarına Farklı Yaklaşımlar* içinde (s. 321-344). Ankara: İksad Yayınevi.
- Temel, M. S. (2019). *Osmanlı Devleti'nde Kız Kaçırma (1839-1908)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Yurtseven, Y. ve Şahin, G. N. (2016). Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Padişahın Yargı Yetkisi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*. 1, 159-206.
- Yüçetürk, S. (2022a). Osmanlı Toplumunda Suç: Suç İşleyenler ve İşlenen Suçtan Muzdarip Olanlar. Ö. Subaşı, A. Özkan ve Ü. Kılıç (Ed.). *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kadın Çalışmaları Sempozyumu* içinde (s. 258-266). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Yüçetürk, S. (2022b). Fiziksel ve Psikolojik Şiddet Olarak Darp ve Şetm, *6th International "Başkent" Congress On Physical, Social And Health Sciences* (50-57). Ankara: Bzt Akademi Yayınevi.
- Yüçetürk, Z. (2022a). 19. Yüzyılda Livane Kazası İle Köylerindeki Cami ve Mescitler. A. Baykara Taşkaya (Ed.). *Tarih Araştırmaları IV*. (s. 23-40). Ankara: İksad Yayınevi.
- Yüçetürk, Z. (2022b). Livane Kazası'nın İdarecileri ile İlgili Talep ve Davalar, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 16(33), 115-156.

Yüçetürk, Z. (2019). 19. Yüzyılda Artvin'in İdarî Yapısı. N. Yavuz. (Ed.). *Artvin Araştırmaları-1*. İçinde (s. 261-294). İstanbul: Kriter Yayınevi.

Summary

In the study, the demands for administrative change related to the Livane district from the beginning of the 19th century until the abdication of Sultan Abdülmecit were discussed. Livane-i Süfla section, also known as Vartan, of the Livane district, which was divided into two as Livane-i Süfla and Livane-i Ulya in the 19th century, was the district of the Batumi sanjak of Trabzon from 1828 to 1878. Livane-i Ulya section, which also includes Maçahel, is the district of Çıldır sanjak of Erzurum between these dates. In 1848, Livane District was divided into two districts as Livane-i Balâ and Livane-i Zir Vartana, and these two districts are connected to Çıldır sanjak. When it comes to 1849, it is understood that the part of Livane, which is connected to the province of Trabzon, was also connected to Erzurum. For this reason, on March 27, 1849, it was stated by the governor of Erzurum that Livane county would be better to leave the Çıldır sanjak and give it to the Rize sanjak, since it is close to the Rize sanjak of the Trabzon province. On January 8, 1850, since Heba and Klaskür sub-districts of Livane district consisted of three to four hundred households and were close to Gönnye district of Trabzon province, which was at the end of Livane district, it was requested by the Çıldır sanjak district governor to be connected here together with the Livane district. On the other hand, since the town of Livane is far from the Çıldır sanjak, it was requested that the center of the Çıldır sanjak be moved from the Livane district to the Oltu district in 1850. Livane township is located at the end of Çıldır sanjak, and the sanjak in question has thirteen districts and it is difficult to see the works because the residence there is far from other towns. In line with these demands, the annexation of Livane district, which is connected to Çıldır sanjak, to Lazistan sanjak on 26 March 1851 was deemed appropriate. In addition, the directors, officers, members of the parliament and the people of the districts affiliated to the Lazistan sanjak wanted the Livane district to be connected to the Lazistan sanjak. As a justification, they stated that most of the townships of the district called Livane or Artvin in the Çıldır sanjak of Erzurum province border the Arhavi, Hopa, Gönnye, Maçahel and Adjara districts from the Lazistan sanjak districts. Livane township is forty hours away from Çıldır sanjak, twenty hours away from Batumi, and ten hours away from the aforementioned districts. The distance between Livane and the aforementioned districts consists of a river, and some places have no distance at all. In 1852, it was stated that Livane district was separated from Erzurum province and connected to the Lazistan sanjak. In addition, requests and lawsuits regarding banditry incidents in this period were also examined. Banditry activities, which were generally seen in all the lands of the Ottoman Empire, were also seen in the town of Livane in the 19th century. The Livane administrators acted together with the bandits and rebelled against the state, which led to the dispatch of soldiers to the region. When the documents of the period are examined, it is seen that some of the people of Livane district rebelled against the local governments and acted together with the bandits in order to protect the murderers, as well as the abduction of women related to banditry acts. This situation necessitated the dispatch of soldiers to the region. During the study period, Muslims from the bandit group murdered non-Muslims by extortion in three of ten cases in Livane district. In two of them, bandits from the Muslim group usurped the animals, money and belongings of the Muslims. In five of the cases, the defendant, that is, the bandit who committed the crime, was not known, and in three of these cases, bandits killed non-Muslims, in one case a Muslim woman, and in one case, the murder was not committed and non-Muslims were seized. In a total of seven cases, murder is the case. In six of these cases, there is also the extortion of money along with murder. In one of the murders and extortion of money, the criminal was sentenced to hard labor, while in the other, since there was no solid evidence about the murder, peace was provided in exchange for four thousand kuruş. While criminals were arrested in one, imprisoned in the other two, the outcome is unclear in the other. In the case where only murder was carried out, the result is not clear. In three cases, the murder was not committed and money, property and animals were extorted. It is not clear what punishment was given to the offenders in all three. In addition, economic demands and lawsuits related to the Livane accident were also discussed in the study. One of the demands was the request of the state to buy the old coins in Livane. In 1835, it was stated that it was

necessary to appoint an officer to the aforementioned place in order to purchase the old gold and silver coins circulating in the Kars sanjak in the vicinity of Livane and Artvin for the Mint. As a civil servant, the Trabzon trader, Küruh dhimmi, was appointed here from the Mint, and the gold and silver coins circulated among the people were requested to be purchased. In the period studied, the most striking economic lawsuits of the people of Livane district were the lawsuits on taxes. They opposed the payment of the people's taxes in the Livane district. The aforementioned people set up a society among themselves and rebelled against the local government.